

УДК 340.1

Дмитро Вікторович СЛИНЬКО,

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії та
історії держави і права факультету № 1,
Харківський національний
університет внутрішніх справ
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7960-615X>

ПОНЯТТЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ГАЛУЗІ ПРАВА

Галузь права є категорією історичною, оскільки виникнення тих чи інших галузей права об'єктивно обумовлене і пояснюється природою самої системи права. Виникнення і формування галузей права відбувається під впливом як об'єктивних так і суб'єктивних чинників. Галузь права виступає юридичною конструкцією, існування якої пов'язується із системою права та його внутрішньою будовою. Загальновизнаними критеріями поділу права на галузі вважаються предмет та метод правового регулювання [1, с. 639]. У той же час представники загальнотеоретичної та галузевих наук відзначають, що кожній галузі права притаманний правовий режим.

Сукупність юридичних рис галузі в цілому визначається як правовий (юридичний) режим. Під ним слід розуміти особливу цілісну систему регулятивного впливу, яка характеризується специфічними засобами регулювання – особливим порядком виникнення, формування змісту прав і обов'язків, їх здійснення, специфікою санкцій, способів їх реалізації, а також дією єдиних принципів, загальних положень, що поширюються на цю сукупність норм [2, с. 105]. Хоча рівень специфіки галузевих режимів може бути різним (вони можуть бути генеральними, видовими, спеціальними), кожна галузь права з юридичного боку відрізняється в правовій системі саме режимом регулювання. С. С. Алексєєв зосередив увагу на таких якостях правового режиму, які стосуються виключно юридичного конструювання у механізмах правового впливу на складний процес виникнення та існування змісту прав і обов'язків. Загальнотеоретичне опрацювання правових режимів здійснив В. Б. Ісаков, запропонувавши використання цієї категорії у дослідженні системи права [3, с. 35–39].

Сьогодні у вітчизняній юриспруденції під правовим режимом галузі права розуміється особливий, закріплений нормами права соціальний порядок, який визначається співвідношенням правових засобів, що його забезпечують [4, с. 357–358].

Підтримавши ідею С. С. Алексєєва та В. Б. Ісакова про те, що для кожної галузі права є характерним свій режим регулювання, де

концентруються не лише особливості галузевого методу, але й особливий соціальний статус відносин, що становлять предмет правового регулювання, Ю. М. Оборотов розглядає правовий режим більш широко, звертаючи увагу на можливість розмежування у рамках галузі загального та спеціального режимів [5, с. 40–41].

О. С. Лисенкова, досліджуючи поділ права і законодавства на галузі через призму структурно-функціональної характеристики системи законодавства, підтримує ідею виокремлення в системі права галузей на підставі методу правового регулювання, який, на її думку, становить особливий юридичний режим регулювання і є характеристикою змісту об'єктивного права, та утворення галузей системи законодавства за рахунок особливостей предмета правового регулювання — суспільних відносин [6, с. 9]. Важко погодитися з такою думкою, обґрунтування якої зосереджується виключно на досить штучному розмежуванні права та законодавства як змісту та форми об'єктивного права [7, с. 29]. Окрім цього, необхідно зазначити правильність висловленої в літературі позиції про наукову некоректність ототожнення метода правового регулювання через його широке тлумачення з юридичним режимом правового регулювання [8, с. 32–35].

Ґрунтовну розробку проблеми правового режиму проведено Е. Ф. Шамсумовою, яка вбачає у правовому режимі особливий порядок законодавчого врегулювання діяльності суб'єктів права у різноманітних сферах суспільних відносин або на визначених об'єктах [9, с. 71–72].

Варто погодитися з думкою А. С. Спаського про те, що правовий режим повинен відображати специфіку (атмосферу) правового впливу, в якій існують інші елементи правової системи, бути правовою формою їх функціонування [10, с. 30].

Змістовно правовий режим утворюють елементи, які постійно задіяні у розкритті регуляторної сутності права. Без сумніву, такими елементами є: 1) об'єктивована сфера дії права — визначена у соціальному просторі сукупність суспільних відносин, які становлять предмет правового регулювання; 2) системний, взаємообумовлений логічними зв'язками набір способів, прийомів регуляторної дії права на визначену сукупність суспільних відносин — метод правового регулювання; 3) певний соціально-значущий результат дії права, яким є мета правового регулювання [7, с. 30].

Правовий режим пронизує наскрізь матерію права, формуючи його систему та визначаючи у її складі певні нормативні утворення із системними ознаками — галузі, підгалузі, інститути, субінститути.

Отже, правовий режим є доктринальною категорією, яка визначає

інституціонально-функціональну природу правової матерії, змістовно включає предмет, метод та мету правового регулювання, виконуючи визначальну роль у побудові системи права, у правостановленні та правореалізації, характеризуючи право як нормативно-інституційований соціальний регулятор [11, с. 219–20].

Таким чином, сутнісні ознаки галузей права визначають їх правовий режим, який органічно поєднує лише йому властиві предмет, метод, мету правового регулювання. Правовий режим галузей права дозволяє визначити їх види у цілісній національній системі права.

Список бібліографічних посилань

1. Мінка Т. П. Поняття правового режиму адміністративного права. *Форум права*. 2012. № 1. С. 639–643. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_1_99
2. Алексеев С. С. Теория права. 2-е изд., стер. Москва : БЕК, 1994. 224 с.
3. Исаков В. Б. Правовые режимы и их совершенствование. XXVII съезд КПСС и развитие теории права: межвуз. сб. науч. трудов. Свердловск : Свердл. юрид. ин-т., 1982. С. 35–39.
4. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. Харків : Еспада, 2006. 776 с.
5. Оборотов Ю. М. Теорія держави і права (прагматичний курс): екзамен. довідник. Одеса : Юрид. літ., 2005. 348 с.
6. Лисенкова О. С. Система законодавства України: структурно-функціональна характеристика : автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2001. 17 с.
7. Богуцький П. П. Військове право в системі права України: дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Одеса, 2009. 196 с.
8. Клименко К. Историко-философські та правові основи методології правового регулювання суспільних правовідносин. *Право України*. 2007. № 3. С. 32–35.
9. Шамсумова Э. Ф. Правовые режимы (теоретический аспект) : дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Екатеринбург, 2001. 213 с.
10. Спаський А. Категорія «правовий режим»: підходи до інтерпретації. *Право України*. 2008. № 4. С. 27–31.
11. Слинько Д. В. Юридичний процес: історія, теорія, практика : монографія. Харків : НТМТ, 2017. 415 с.